

REKOMMENDATIONER

Formgivningsuppdrag

**Konstnärernas
Riksorganisation.**

REKOMMENDATIONER

Formgivningssupdrag

Utgivning: Konstnärernas Riksorganisation

Ansvarig utgivare: Eva Månsson

Skribent: Katarina Renman Claesson, förbundsjurist Konstnärernas Riksorganisation

Faktagranskning och vissa textdelar: Anna Kraitz och Sara Szyber, formgivare och ledamöter i Expertnämnden för Konsthantverk och design inom Konstnärernas Riksorganisation

Grafisk form: Geska Helena Brecevic

Maj 2022

www.kro.se

Förord

Rekommendationer för formgivningsuppdrag har tagits fram av Konstnärernas Riksorganisation med syfte att ge stöd och råd till formgivare och uppdragsgivare i förberedelse och genomförande av ett formgivningsuppdrag.

Till grund för rekommendationerna ligger en enkätundersökning till formgivare som organisationen genomförde 2018 samt de frågor, funderingar och avtal i formgivningsuppdrag som löpande kommer in till Konstnärernas Riksorganisation. I rekommendationerna används genomgående orden *formgivning* och *formgivare*. För olika typer av uppdragsgivare används ordet uppdragsgivare. Begreppen *design* och *formgivning* förekommer ofta som synonymer, men kan tolkas väldigt olika. Begreppet *design* används idag också i sammanhang som inte är direkt relaterade till formgivning av mönster och produkter. Därför används inte begreppen *design* och *designer* i denna text.

Ett särskilt varmt tack riktas till de sakkunniga formgivare som deltagit i arbetet, Anna Kraitz och Sara Szyber, samt övriga formgivare i Expertnämnden för Konsthantverk och design inom Konstnärernas Riksorganisation.

Stockholm, maj 2022

Katarina Renman Claesson
förbundsjurist Konstnärernas Riksorganisation

Innehåll

Formgivarens uppdrag	1
<i>Förberedande arbete – från idé till skiss</i>	1
<i>Design brief</i>	2
Sekretess	2
Formgivning – från skiss till produkt	3
Produktion och marknadsföring	3
Formskydd	4
Upphovsrätt	4
Mönsterskydd	4
Intrång	5
Avtal	5
Sekretessavtal	6
Uppdragsavtal	6
Samarbetsavtal	9
Licensavtal	9
<i>Starkare avtalsskydd för formgivare från 2022</i>	9
Arvoden/Ersättningar	10
Budget	10
Uppdragsersättning	11
Skissarvode	11
”Formgivningsarvode”	11
<i>Löpande</i>	11
<i>Fast</i>	11
Royalty (ersättning för licens).....	11

Formgivarens uppdrag

Ett uppdrag att formge en produkt börjar ofta med ett förberedande arbete som genererar en eller flera idéer. Idéerna visualiseras sedan via skisser och modeller som kan vidareutvecklas via 3D-modeller och prototyper till en formgiven produkt. Formgivningsprocessens olika delar kan vara överlappande eller ske i en annan ordning. Det kan försvåra tydligheten i vad som överenskommes och när. Men de grundläggande juridiska frågorna är ofta desamma.

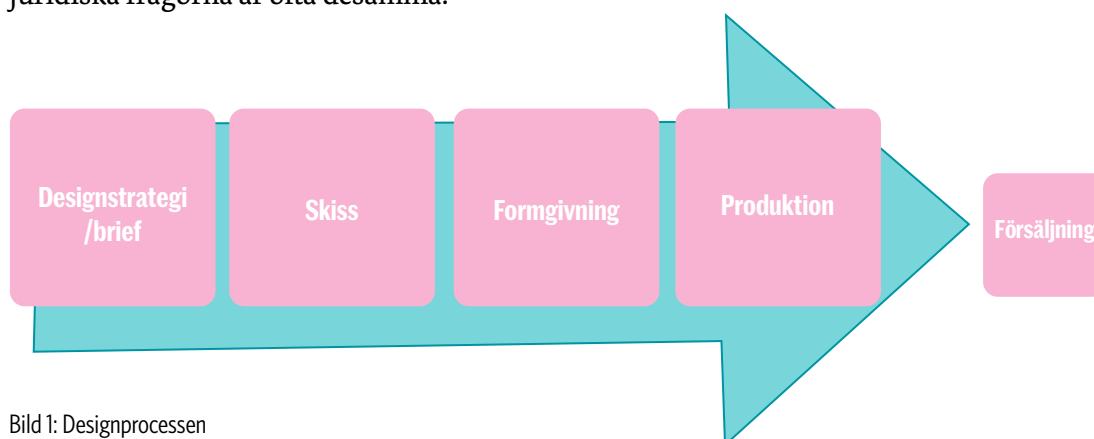

Bild 1: Designprocessen

Förberedande arbete – från idé till skiss

Idéer kring formgivning av produkter kan komma från flera; från formgivaren, uppdragsgivaren eller från ett samarbete mellan flera formgivare. Uppdrag kan också inledas på initiativ av formgivaren med utgångspunkt i hans egna idéer och/eller redan formgivna produkter.

När flera formgivare samarbetar bör villkoren tydligt regleras i ett *samarbetsavtal*. Det gäller särskilt rättigheterna till den gemensamma formgivningen. Rättigheterna (och framtida ersättning) bör regleras också i de fall då någon av formgivarna är knuten till uppdragsgivaren.

Om en uppdragsgivare är intresserad av en redan formgiven produkt är fokus i avtalet (*licensen*) villkoren för royalty, tillverkning och försäljning.

Licens- och samarbetsavtal beskrivs närmare nedan under avsnittet "Avtal".

Design brief

Ett företag som har en övergripande designstrategi för sina produkter presenterar ofta en så kallad design brief som underlag för ett formgivningsuppdrag. Briefen innehåller vanligen följande information.

Designbriefen

- Information om företaget (bakgrund och kontakter)
- Designprojektets mål och omfattning
- Målgrupp
- Marknader, konkurrenter och samarbetspartners
- Varumärke/identitet
- Önskad visuell "stil" eller beskrivande ord samt vad som ska undvikas
- Material- och teknikmöjligheter eller begränsningar
- Produktionsbudget
- Tidsplan med viktiga deadlines

Sekretess

Idéer, strategier, affärsplaner och annan företagsrelaterad information har ett stort värde för både formgivare och uppdragsgivare. I uppdrag som medför avslöjanden av till exempel strategier, idéer, kunder och framtida affärsplaner är det viktigt för båda parter att komma överens om att behandla den information som delas konfidentiellt. För formgivare kan det handla om idéer och skisser. Om sådant material inte hålls konfidentiellt finns risk att idén utvecklas vidare av annan än formgivaren själv utan hans godkännande. Möjligheten att söka mönsterskydd förutsätter också att mönstret är hemligt (inte har offentliggjorts) då ansökan görs.

Det vanligaste sättet att hemlighålla information är att avtala om sekretess. Det kan ske genom ett separat *sekretessavtal* eller genom att sekretessvillkor läggs in i ett avtal som reglerar också andra frågor mellan parterna. Se närmare nedan.

Men även om det saknas tydliga sekretessöverenskommelser kan företagsinformation vara skyddad som företagshemligheter om företagaren har "vidtagit rimliga åtgärder" för att hemlighålla informationen, se *Lag (2018:558) om företagshemligheter*. Rimliga åtgärder kan vara att informationen hålls hemlig och bara är åtkomlig för en begränsad krets.

När en idé övergår till en form, det vill säga då skiss, modell och prototyp tagits fram, kan formen (men inte idén i sig) vara skyddad av upphovsrätt och/eller mönsterskydd – se närmare nedan.

Formgivning – från skiss till produkt

Ett formgivningsuppdrag kan inledas med att formgivaren tar fram ett eller flera skissförslag (koncept). Skissuppdraget bör regleras och ersättas särskilt i ett skissavtal eller genom ett avsnitt i Formgivningsavtalet. Skissuppdraget ska precisera uppdragets omfattning (en eller flera skisser), vad som ska gälla om en skiss ska omarbetas, tidplan, ersättning och utbetalning samt rättigheter till skissmaterialet. Det ska tydligt framgå om skissuppdraget ska gå vidare till ett fördjupat skissarbete, att ta fram materialprover, modeller, ritningsunderlag, tekniska produktionsritningar och/eller prototyper.

Flera formgivare kan skissa parallellt, varefter uppdragsgivaren väljer ut en eller två formgivare för fortsatt uppdrag. Vid parallella skissuppdrag, ofta presenterade som en form av tävling, är det viktigt att det tydligt anges vad som ingår i skissuppdraget samt också att ersättningen är skälig. Sekretess bör råda kring de inlämnade uppdragen, så att de idéer och former som de skissande formgivarna förmedlar i skissen förblir skyddade. Det är särskilt viktigt för de som inte går vidare till ett formgivningsuppdrag då rätten att vidareutveckla sina idéer och former är viktiga värden för formgivaren.

Mer om Skissuppdrag finns att läsa här:

http://www.kro.se/media/documents/rekommendationer_konstn_gestaltningar_2020.pdf

Se också Konstnärernas Riksorganisations rekommenderade arvoden:

<http://www.kro.se/uppdrag-och-ersattningar/>

Här mer om tävlingar <http://kro.se/media/documents/tavlingsregler.pdf>

Att formge en produkt efter beställning är ett *formgivningsuppdrag*. Innan ett formgivningsuppdrag påbörjas är det viktigt för både formgivaren och uppdragsgivaren att klargöra bakgrunden till uppdraget, parternas ansvar och åtaganden samt andra villkor (tidplan, ersättning och utbetalning) samt vad som ska gälla om uppdraget avbryts. En godkänd skiss utgör ofta utgångspunkt för det fortsatta formgivningsarbetet – och bör därför biläggas avtalet. Mer om uppdragsavtal under avsnittet Avtal.

Formgivaren ersätts för arbete och kostnader genom ett (uppdrags)*arvode* baserat på arbetstid och andra kostnader som material med mera. *Royaltysättning* är en upphovsrättslig ersättning för uppdragsgivarens rätt att producera och sälja exemplar av den formgivna produkten. Den beräknas på (framtida) intäkter från den formgivna produktens försäljning. Se närmare nedan under avsnittet Arvoden/Ersättningar.

Produktion och marknadsföring

I produktionsfasen är formgivningen vanligen klar. Om det på grund av tekniska orsaker ändå måste ske justeringar av formen ska formgivaren ges möjlighet att godkänna ändringarna. Formgivarens deltagande i Produktionsfasen regleras och ersätts vanligen genom särskilda villkor i Formgivningsavtalet.

Det förekommer också att formgivaren är delaktig i marknadsföring av produkten till exempel vid lansering av produkten på mässor och liknande. Även detta bör då regleras i *Formgivningsavtalet* eller i särskilt avtal.

Formskydd

Den person som skapat en form kan få upphovsrätt och/eller mönsterskydd som ger hen rätt att bestämma om när formen ska få användas i till exempel produktion och försäljning. Det finns stora likheter med upphovsrättens krav på originalitet och designskyddets krav på särprägel. Upphovsrätten uppstår automatiskt så fort formen framträder. För mönsterskydd krävs en ansökan och ett godkännande av Patent- och Registreringsverket (PRV), men i gengäld ger registreringen formgivaren ett tydligt bevis för att formen är skyddad mot kopiering. Med överlappande (dubbla) skydd kan formgivaren använda sig både av upphovsrätten och mönsterskyddet när det ska provas om någon otillåtet har kopierat en form.

Upphovsrätt

Upphovspersonen får *automatiskt* ett upphovsrättsligt skydd så snart en originell form skapats. Ingen ansökan och registrering behövs. Det krävs inte att det är ett ”färdigt” verk för att skydd ska finnas. Så snart en idé övergår till en originell form i till exempel skisser, modeller eller prototyper, så är den skyddad. Den som skapat formen, det vill säga formgivaren, är upphovspersonen. Det gäller vare sig formen skapats helt fritt av formgivaren själv eller är initierad av en uppdragsgivare. Skyddet gäller inte bara i Sverige utan i stort sett i alla länder.

Upphovspersonen beslutar hur formen ska få nyttjas. Det innebär att hen bestämmer när, var och hur formen får kopieras, ändras/bearbetas och tillgängliggöras (spridas och säljas) till allmänheten. Rätt till produktion och försäljning regleras vanligen i formgivningsavtalet genom att uppdragsgivaren erhåller en upphovsrättslig licens som anger tillåten användning av den formgivna produkten. Licensen betalas oftast med en royalty. Om en uppdragsgivare köper en redan färdig form skrivs bara ett licensavtal.

Upphovsrätt ger också formgivaren en tvingande rätt att ”i enlighet med god sed” bli namngiven som upphovsperson till den formgivna produkten. Närmare hur det ska gå till i det enskilda fallet bestäms mellan parterna och av branschsedvänjan för olika typer av verk.

En formgivarens namn, signatur eller liknande kan också fungera som ett varumärke för formgivaren. Läs mer om varumärken här. <https://www.prv.se/sv/varumärke/bra-att-veta-om-varumarken/>

Mönsterskydd

En produkts form kan skyddas också av *mönsterskydd*, men då krävs en särskild ansökan hos Patent- och registreringsverket (PRV). Mönsterskyddet hindrar, liksom

upphovsrätten, andra från att använda mönstret/formen utan tillstånd. Registreringen ger formgivaren ett tydligt bevis för att formen är skyddad mot kopiering.

För att kunna få mönsterskydd måste formen vara särpräglad och ny. En form är särpräglad om den skiljer sig från tidigare känt eller registrerat mönster. Nyhetskravet innebär att formen inte får ha varit allmänt tillgänglig (offentliggjord) längre tillbaka än ett år före ansökan. Läs mer här <https://www.prv.se/sv/design/bra-att-veta-om-design/>

Sekretessavtal som skyddar en form ifrån att offentliggöras kan avgöra om det senare går att registrera ett mönsterskydd. Något som kan vara viktigt både för formgivaren och uppdragsgivaren.

Intrång

Den som utan tillstånd använder sig av en skyddad form kan bli skyldig att betala både licensen och därutöver ett skadestånd. I det så kallade *Elfluganmålet*, där formgivarna stämt bolag som utan tillstånd sålt kopior av den skyddade formen för en elljusstake kallad *Elflugan*, blev den sammanlagda ersättningen 11 miljoner kronor för en flerårig produktion och försäljning av olovliga kopior.

Avtal

Ett *Avtal* – den gemensamma partsviljan – är ett annat ord för det som överenskommit mellan två eller flera parter. Det kan ha skett muntligt, skriftligt eller genom en blandning däremellan. Det finns ofta ett önskemål om att formgivaren ska signera kontraktet så snart det överlämnas eller kommer med mejlen, men det är viktigt att ta god tid på sig för att säkerställa att det som står också är det man diskuterat och kommit överens om.

Avtal är bindande oavsett form, vilket innebär att den som bryter det som överenskommit kan bli skyldig att ersätta den andra parten den skada avbrottet kan komma att medföra.

Problemet med muntliga avtal är att det är betydligt svårare att i efterhand visa vad som överenskommit än om det nedtecknats i skrift. En ytterligare fördel med ett skriftligt avtal är att det blir tydligt för båda eller alla parter vad som ska gälla.

Väljer man att använda en avtalsmall får avtalet en mer standardiserad utformning, men utgör ändå den unika överenskommelse som anger vad som gäller mellan parterna i det enskilda fallet. En avtalsmall innehåller vanligen de villkor som är nödvändiga i en viss avtalssituation men det är ändå viktigt att noga gå igenom mallavtalets villkor, justera och diskutera så att avtalet verkligen klart speglar det som ska gälla i det enskilda fallet.

Nedan redogörs kort för det huvudsakliga syftet med och rekommenderat innehåll i fyra avtalstyper; sekretessavtal, uppdragsavtal, samarbetsavtal samt licensavtal.

Mer om avtal och rekommenderade arvoden finns på Konstnärernas Riksorganisations webbplats.

Sekretessavtal

Ett sekretessavtal anger att viss information som part kan få kännedom om i ett uppdrag, samarbete eller i annan situation, ska hållas hemlig (konfidentiell). Sådana avtal kallas därför också konfidentialitetsavtal, sekretessavtal, NDA (*Non Disclosure Agreement*) eller liknande. Det som ska hållas hemligt kan vara till exempel idéer, skisser och modeller för formgivning, information om företag, kunder och affärsplaner.

I sekretessavtal är det särskilt viktigt att tänka på följande:

Vilka är det som ska omfattas av sekretessen?

De parter som omfattas av sekretessen ska identifieras med namn, företagsnamn och organisationsnummer (personnummer). Sekretessåtagandet bör gälla också för anställda, konsulter och underleverantörer som behöver ta del av informationen.

Vilken information är det som är konfidentiell? Avtalet bör identifiera vad som är ”konfidentiell information” och hur den känsliga informationen ska hanteras. Det kan till exempel vara så att känslig information ska märkas med ”konfidentiell” och lagras på ett visst sätt, och/eller att informationen endast får delas i en viss begränsad personkrets.

Hur länge ska informationen hållas konfidentiell? Det bör klargöras under vilken tidsperiod information ska hållas hemlig. Ofta brukar konfidentialitet gälla också en tid efter att ett uppdrag eller samarbete upphört.

Uppdragsavtal

Ett uppdragsavtal, till exempel ett Formgivningsavtal, anger närmare vad som ska gälla för den som utför ett uppdrag på beställning. Viktiga villkor är uppdragets omfattning, ersättningen och dess utbetalning samt vad som gäller för rättigheterna till uppdragsresultatet. Notera att ett uppdrag kan inledas också med att det är formgivaren som kontaktar uppdragsgivaren.

I Formgivningsavtalet återfinns vanligen formgivarens och uppdragsgivarens ansvar och åtaganden för arbetet med skiss, modell och prototyp samt det fortsatta formgivningsarbetet.

I uppdragsavtal är det särskilt viktigt att tänka på följande:

Vilka är parterna, det vill säga uppdragsgivare och uppdragstagare?

Här är det viktigt att också organisationsnummer eller personnummer finns inskrivet då det behövs för att säkra identitet vid namnbyte eller liknande hos någon part.

Vad är syfte och bakgrund med uppdraget?

Det är bra att inleda ett avtal med bakgrunden och syftet med uppdraget. Här kan också finnas en kort beskrivning av parterna.

Vad förväntas av vardera parten? Uppdraget?

Parternas åtagande anger vad uppdraget består av; för formgivaren till exempel framtagande av idé-, skiss- och/eller formgivning av produkt. Det ska ske enligt en angiven tidplan och överenskommet arvode/ersättning. Uppdragsgivaren ska skapa förutsättningar för uppdraget samt betala ut överenskommet arvode/ersättning. Det bör också anges vad som ska gälla om omfattningen av uppdraget, tidplanen eller något annat väsentligt ändras.

Ersättning?

Hur mycket, för vad och när ska uppdragsgivaren ersätta formgivaren? När och hur ska utbetalning ske?

Här är det viktigt att tydligt ange ersättning (arvode) relaterat till uppdraget (kan vara uppdelat i ersättning för arbete med skiss respektive själva formgivningen) samt ersättning (royalty) relaterat till framtida försäljning. Formgivarens rätt att få insyn i royaltyberäkningens underlag bör också beskrivas.

Uppdragsersättningen bör utbetalas i delar, första delen redan i samband med att uppdragsavtalet ingås, andra delen under pågående uppdrag samt tredje delen senast då den formgivna produkten är godkänd för produktion.

Vad gäller royalty så rekommenderas en förskottsroyalty som inte är återbetalningspliktig (särskilt i fall då det riskerar att dröja en period innan den formgivna produkten kommer ut till försäljning)

Som framgår ovan avråds bestämt från att ersättning endast sker i form av en royalty. En sådan ordning riskerar att resultera i en oskäligen uppdragssituation för formgivaren som då bär risken för att – vid dålig eller utebliven försäljning – uppdragsarbetet inte kommer att ersättas alls.

Upphovsrätt och andra immateriella rättigheter?

Rättigheterna till den formgivna produkten är tillsammans med villkoren för ersättning och dess utbetalning ett av de viktigaste villkoren i avtalet.

Här anges närmare i vilken omfattning Uppdragsgivaren har rätt att producera den formgivna produkten (också kallat licens), om det är en exklusiv eller icke exklusiv rätt (licens), under vilken tid, hur många exemplar samt inom vilket område marknadsföring och försäljning av produkterna ska få ske. Om ändringar av formen samt om vidareöverlåtelse av rätten ska få ske måste det avtalas särskilt. Ersättningens storlek bör relatera till hur omfattande licensen är. Formgivaren har rätt att bli namngiven i enlighet med god sed för branschen.

Om uppdragsgivaren beslutar sig för att inte sälja eller på annat sätt använda sin licens till den formgivna produkten, bör rättigheten efter viss tid återgå till Formgivaren. Detta är också vad som anges i nya upphovsrättsliga regler, harmoniserade inom EU, som kommer att införas i svensk rätt under 2022.

Det bör regleras vad som ska gälla mellan parterna om mönsterskydd, varumärkesskydd eller annan immaterialrätt ska sökas för den formgivna produkten.

Om information som ska hållas konfidentiell förmedlas mellan parterna bör villkoren för *sekretessen* anges närmare i avtalet.

Vad ska gälla vid avtalsbrott?

En viktig avtalsrättslig princip är att det som utlovats i ett avtal är bindande. Den part som inte uppfyller sina åtagande kan få kompensera den andra parten, ofta i form av en ersättning (skadestånd) för den skada avtalsbrottet medfört. Många avtal innehåller därför villkor som anger vad som ska gälla vid avtalsbrott (allt ifrån fel i utförandet till utebliven ersättning) samt när det är ursäktat.

När avtalet upphört att gälla eller om det upphör i förtid på grund av omständigheter hänförliga till Uppdragsgivaren, återgår ensamrätten till formgivna produkter till Formgivaren eller dennes rättighetsinnehavare. I sådana fall ska Uppdragsgivaren återlämna skisser, ritningar och andra dokument hänförliga till den/de formgivna Produkterna till Formgivaren eller dennes rättighetsinnehavare.

Allmänna villkor?

I slutet av ett avtal eller som särskild bilaga finns vanligen ett antal ”allmänna villkor” som anger villkoren för när part befrias/ursäktas från fullgörandet av sina åtaganden på grund av till exempel en naturkatastrof, strejk eller pandemi (force majeure-situationer), vad som gäller om ett avtalsbrott sker utan att det är ursäktligt samt vad som ska gälla om parterna hamnar i tvist om avtalets tillämpning.

Samarbetsavtal

När två parter ska samarbeta (på lika villkor) och *tillsammans åstadkomma* ett resultat, gäller andra villkor än vid ett uppdrag. Det är viktigt att komma överens om hur samarbetet ska organiseras, vad som ska gälla för de idéer, skisser och former som skapas i samarbetet samt vad som ska gälla för de idéer och former som tidigare tagits fram av respektive part (bakgrundsmaterial). Samarbetets närmare innehåll kan anges i bilagor som visar på projektplan, tidsplan, kommunikationsplan och budget. Detta gäller också när ett samarbete sker med formgivare knuten till eller anställd av uppdragsgivaren.

Det frågor som listas för Uppdragsavtal kan fungera som checklista också för samarbetsavtal, med den skillnaden att i ett samarbete har båda parter åtaganden. Det är också viktigt att reglera hur rättigheter till den gemensamt skapade formen ska fördelas mellan parterna också efter det att samarbetet upphört.

Licensavtal

Hos de flesta formgivare finns produkter som hen skapat utan föregående beställning. Det gäller i än större omfattning för konsthantverkare. Det kan vara unika verk i bara ett exemplar eller i begränsad upplaga. Om formgivaren och annan part är intresserade av att starta en produktion av sådana "färdigformgivna" produkter, kan ett licensavtal tecknas mellan formgivaren och producenten. I ett sådant avtal beskrivs i detalj vad det är som licensieras, i det här fallet vilken formgiven produkt som avses. Avtalet anger vilka rättigheter som upplåts till producenten. Det inkluderar till exempel hur många exemplar som produceras, hur ersättningen till formgivaren ska beräknas och utbetalas, var och hur produkterna ska marknadsföras, hur länge och i vilket geografiskt område licensen gäller och om det är en exklusiv eller icke exklusiv licens.

Starkare avtalsskydd för formgivare från 2022

Inom EU pågår nu (2022) ett arbete med att införa regler som stärker formgivarens och andra upphovspersoners rätt till skälig ersättning upplåtelser av rättigheter (licens), uppjusterad ersättning om licensierad produkt blir en bästsäljare samt en möjlighet att återfå sina rättigheter om produkten inte längre produceras och säljs. De nya bestämmelserna ska träda i kraft under 2022.

Arvoden/ersättningar

Ersättning till formgivaren kan vara utformad på olika sätt och kan variera i ett och samma formgivningsavtal. Det är därför viktigt att parterna är ense om på vilken grund samt när och hur formgivaren ska ersättas. De flesta tvister som uppstår mellan uppdragsgivare och formgivare beror på olika uppfattningar om ersättningen.

Det är viktigt att skilja på olika typer av ersättningar. *Uppdragsersättning/ arvode* relaterar till genomförandet av uppdraget, såsom arbetstid, möten, resor, kostnader för material och underleverantörer. *Royaltyersättning* relaterar till intäkter från den formgivna produktens försäljning.

I formgivningsavtal förekommer huvudsakligen följande ersättningar:

- 1) Ersättning för arbetstid för att ta fram en skiss, modell, prototyp och den slutliga produkten (arvode),
- 2) Ersättning för resor och medverkan vid möten, presentationer, lansering med mera.
- 3) Ersättning för materialkostnader med mera.
- 4) Ersättning för rätten att framställa och sälja den formgivna produkter (licens/royaltyersättning).

Budget

Som underlag för ersättning för formgivningsuppdraget bör ligga en realistisk budget. Den kan förslagsvis innehålla följande poster:

- Formgivarens arbetstid med skäligt timarvode Se Konstnärernas Riksorganisations arvodesrekommendation (975 kr/tim. (2022))
- Ersättning till formgivaren för resor och möten, presentationer, lansering mm.
- Kostnader för material, underleverantör med mera.
- Ersättning för administration och andra kostnader
- Oförutsedda kostnader

Ett formgivningsuppdrag som ersätts enbart med royalty rekommenderas inte! Det innebär att formgivaren inte får en ersättning relaterat till arbete och kostnader i uppdraget utan endast i relation till den framtida försäljningen. Liten eller ingen försäljning innebär då låg eller ingen ersättning. Det är en risk som inte bör bäras av formgivaren. Tidsbegränsad royaltyperiod rekommenderas inte heller.

Uppdragsersättning

Skissarvode

Om arbetet i skissfasen ersätts med ett fast belopp, s.k. *skissarvode*, bör det vara skäligt i förhållande till uppdragets omfattning, den tid och de kostnader som förväntas uppstå.

Skissuppdraget innefattar inte bara själva skisserandet utan vanligen också formgivarens arbete med att ta fram/utveckla formgivningsidéer. I det kan ingå research, konceptframtagning, utarbetning av originalskiss, presentation och avstämning.

Skissarvodet hänförs till nedlagt arbete och ska utbetalas vare sig uppdraget går vidare till produktion eller inte. Det ska inte förväxlas med förskottsarvode (förskottsroyalty), en ersättning som vanligen avräknas mot framtida royalty. Som beskrivs ovan utgör royalty en ersättning för rätten att sälja den formgivna produkten, inte för arbetet med skiss- och formgivning.

”Formgivningsarvode”

Formgivarens ersättning för formgivningsuppdraget bör relatera till de kostnader som förväntas och beräknas uppstå i genomförandet av uppdraget, se föreslagen budget ovan. Arvodet kan vara löpande eller fast.

Löpande

Ett löpande arvode innebär att ersättningen baseras på hur många timmar uppdraget tar. Timersättning kan ha överenskommit och ofta finns också en uppskattning av hur många timmar uppdraget kommer att ta. Utöver timarvodet ska också ersättning för andra kostnader utgå, såsom för material, resor, möten och medverkan hos tillverkare. Även vid lansering och marknadsföring bör ersättning till formgivaren utgå.

Fast

Ett fast arvode alternativt en engångsersättning innebär en avtalad fast summa för hela eller delar av formgivningsuppdraget. Den här ersättningsmodellen rekommenderas inte då det är svårt att beräkna en skälig engångsbetalning för hela uppdraget, efterföljande produktion och försäljning. Om det ändå överenskommes bör det tydligt anges vad som omfattas av ersättningen; vilket arbete, vilka kostnader samt vilka rättigheter som ska täckas av ersättningen samt vad som ersätts därutöver. Vad ska till exempel gälla för idé- och skissarbete, möten, presentation, ritunderlag, medverkan i produktutvecklingsfasen, justeringar av prover och prototyper, etc.

För att undvika att formgivaren bär risken för merkostnader orsakade av till exempel förseningar, ökade material- och/eller underleverantörskostnader samt extrainsatta möten, så bör det överenskommas vad som ska gälla för merkostnader som inte beror på formgivaren.

Royalty (ersättning för licens)

I de flesta formgivningsuppdrag får formgivaren ersättning relaterat till den formgivna produktens försäljningsintäkter i form av en *royalty*.

Royalty är ersättning för rätten (licens) att tillverka och sälja den formgivna produkten. Parterna bör komma överens om licenstiden samt en rätt för formgivaren att återfå licensen om produkten inte längre ska säljas.

En royalty kan utformas med en fast procentsats av nettoförsäljningen, ett fast belopp per tillverkad eller per såld produkt. Formgivaren har rätt att ta del av det underlag royaltyn beräknats på. Som framgår beräknas och utbetalas royaltyersättning först efter det att produkten börjat säljas, vilket kan vara en lång tid efter det att uppdraget är avslutat. En s.k. garantiroyalty i form av ett förskott utan återbetalningskrav bör utbetalas senast i samband med att uppdraget är avslutat för att säkerställa att formgivarens första royaltyutbetalning inte ligger allt för långt fram i tiden.

Royaltyersättningen beräknas vanligen på nettofaktureringsvärdet av sålda produkter. Det finns inte någon samstämmig definition av vad som avses med nettofaktureringsvärde så det är det viktigt att det förklaras närmare i avtalet.

Det bör tydligt anges i licensavtalet hur beräkningen ska gå till samt när och hur royaltyn ska betalas ut. Royalty bör utgå under hela licensperioden.

**Konstnärernas
Riksorganisation.**